

การศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี The Study and Inheritance of Thai Percussion Instrument Craftsmanship Wisdom

พิณทิพย์ ขาวปลื้ม*¹ ณวัฒน์ หลาวทอง ² สายสุนีย์ หะหวัง ³
ประวิทย์ ขาวปลื้ม ⁴ อัษฎางค์ เดชรอด ⁵ และ พันธกานต์ แสงอ่อน ⁶
Pinthip Khaoplum*¹ Nawat Laothong ² Saisunee Hawang ³
Pravit Khaoplum ⁴ Assadang Dejrod ⁵ and Phantakarn Sang-on ⁶

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ช่างศิลป์ท้องถิ่นประเภทงานช่างเครื่องดนตรีไทยโดยการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม นำเสนอผลการสังเคราะห์และวิเคราะห์ห้วงองค์ความรู้ของช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) แล้วนำมาเรียบเรียงและเผยแพร่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสำรวจข้อมูลช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีในพื้นที่ภาคกลาง อย่างเป็นระบบ 2) เพื่อสังเคราะห์ห้วงองค์ความรู้ การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีจากช่างภูมิปัญญาเครื่องดนตรีไทยภาคกลาง 3) เผยแพร่องค์ความรู้ช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยสู่สังคม เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เชิงเศรษฐกิจและสังคม ด้วยกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ผลของการวิจัยพบว่า พื้นที่ภาคกลางมีช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี (ระนาดเอก ซอวงใหญ่ ตะโพนไทย) กระจายอยู่ในหลายจังหวัด อาทิ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นครปฐม พระนครศรีอยุธยา เพชรบูรณ์ นครนายก อ่างทอง และสมุทรสาคร เป็นต้น การดำเนินงานช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยส่วนใหญ่เป็นลักษณะธุรกิจครอบครัวที่มีการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทย

* corresponding author, email: bgzyber@gmail.com

¹⁻⁵ อาจารย์, สาขาวิชาดนตรีศึกษา วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

¹⁻⁵ Lecturer, Music Education Program, College of Teacher Education, Phranakorn Rajabhat University

⁶ นักวิชาการการศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

⁶ Technical Officer, Office of Arts and Culture, Phranakorn Rajabhat University

และการบริหารงานจากรุ่นสู่รุ่น บางรายมีแนวโน้มในการดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต แต่บางรายมีแนวโน้มในทางตรงกันข้ามเนื่องจากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจึงยึดอาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น ปัจจัยของความสำเร็จในอาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยของช่างแต่ละท่านในการวิจัยครั้งนี้คือ ความรู้ที่แตกฉาน มีความเชี่ยวชาญในกระบวนการผลิต โดยช่างจะให้ความสำคัญกับกระสวนซึ่งใช้เป็นแบบในการสร้างเครื่องดนตรีที่ได้รับการสืบทอดมา บางท่านมีการพัฒนากระสวนที่ใช้สร้างเครื่องดนตรีให้เป็นอัตลักษณ์ของตนเองจนเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนักดนตรีไทย ความรู้ด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทยของช่างแต่ละท่านจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญแก่การอนุรักษ์และสืบสาน จึงได้มีการขยายผลงานวิจัยสู่สังคมโดยการจัดโครงการให้นักศึกษาวิชาชีพนครดนตรีไทยและผู้สนใจทั่วไปได้ฝึกปฏิบัติการผลิตเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี เพื่อให้เกิดความตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยและการประกอบวิชาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยในอนาคต ทำให้เกิดการสืบสานภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยต่อไป

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทย / ช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย / เครื่องดนตรีไทยประเภทตี

Abstract

The Purpose of this research is to study and collect the knowledge of local Thai musical instrument craftsman. Presenting the result of synthetic and analysis of knowledge of Thai percussion instrument craftsman , then complying and publishing according to the intended purposes as 1) to study and survey the information of Thai percussion instrument craftsman in the central region systemically 2) to synthesize the knowledge of Thai percussion instrument production from the local craftsman in the central region 3) to disseminate the knowledge of Thai musical instrument craftsman to society for the further development of Economic and Social Knowledge.

The result of research found that there are Thai percussion instrument craftsman (Ranad Ek, Khong Wong Yai, Taphon Thai) in many provinces such as Bangkok, Samut Prakan, Nakhon Pathom, Ayutthaya,

Phetchabun, Nakhon Nayok, Ang Thong and Samut Sakhon etc. Most of the operations of Thai musical instrument craftsman are family businesses and they have inherited knowledge of Thai musical instrument production and management from generation to generation. Some of them have a tendency to continue to exist in the future but some of them have the opposite tendency due to changing economic and social conditions and take the career of Thai musical instruments craftsman as a side job only. Factors of success in the career of Thai musical instrument craftsman of each technician from this research are skillful knowledge, proficiency in production process and unique identity. The craftsmen place great importance on the patterns used as templates for creating musical instruments that have been passed down through generations. Some have developed unique patterns for making instruments, which have gained recognition among Thai musicians. The knowledge of each craftsman in producing Thai musical instruments is valuable for preservation and continuation. Therefore, research work has been extended to the community through projects that allow Thai music students and interested individuals to practice making percussion instruments. This aims to raise awareness of the importance of wisdom in producing Thai musical instruments and the profession of musical instrument craftsmanship in the future, ensuring the continuation of this traditional craft.

Keywords: Thai Musical Instruments Wisdom / Thai Musical Instruments Craftsman / Thai Musical Percussion Instrument

บทนำ

ดนตรีไทย เป็นผลของความเจริญทางภูมิปัญญาและวิชาความรู้ที่เกี่ยวกับความนิยม ความงดงามและความไพเราะ สื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและวิถีชีวิต จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ ลักษณะนิสัย วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาของคนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นหลักฐานทาง

ประวัติศาสตร์และเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรได้รับการบำรุงรักษา เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติต่อไป

ความงดงามและความไพเราะของดนตรีไทย เกิดขึ้นจากปัจจัยหลายอย่าง ที่รวมเข้าด้วยกัน ปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนสุนทรียะให้เกิดความสมบูรณ์คือ “เครื่องดนตรีไทย” เนื่องจากเป็นต้นกำเนิดของเสียงที่มีคุณภาพก่อนจะถูกตกแต่งและถ่ายทอดด้วย ภูมิปัญญาการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยผ่านบทเพลงไทยโดยศิลปิน เครื่องดนตรีเป็น ประดิษฐกรรมที่ต้องอาศัยช่างฝีมือและถือเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนทาง วัฒนธรรมที่สำคัญ แม้ว่าจะงานประพันธ์ดนตรีจะมีความไพเราะงดงามเพียงใด หากปราศจากเครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์ขึ้นจากช่างฝีมือที่มีประสบการณ์และความชำนาญ อาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์และการเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีของตนให้เกิด ความซาบซึ้งได้อย่างสมบูรณ์

วัฒนธรรมดนตรีของไทยแบ่งเครื่องดนตรีไทยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ เครื่องดีด ได้แก่ พิณ ซึ่ง จะเข้ เครื่องสี ได้แก่เครื่องดนตรีประเภทซอ เช่น ซอสามสาย ซอด้วง ซออู้ สะล้อ เครื่องตี แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย เช่น ระนาด ซ้องวง กลอง ประเภทต่าง ๆ และเครื่องเป่า แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ เครื่องเป่ามีลิ้นได้แก่ ปี่ประเภท ต่าง ๆ และเครื่องเป่าไม่มีลิ้นได้แก่ ขลุ่ยประเภทต่าง ๆ โดยเครื่องดนตรีไทยแต่ละชนิด มีรูปลักษณะที่สวยงามได้สัดส่วนแตกต่างกัน เกิดจากกลวิธีในการผลิตซึ่งเป็นภูมิปัญญา ตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น มีพัฒนาการไปตามยุคสมัย เครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน แต่มีความแตกต่างทางด้านวัสดุและภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องดนตรี ล้วนทำให้เกิด คุณภาพเสียงที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างทางด้านสัดส่วน รูปร่าง และภูมิปัญญาในการผลิตของช่างแต่ละคนมีความประณีตและละเอียดอ่อน ถือได้ว่าเป็นความรู้ที่สำคัญ

เครื่องดนตรีไทยทั้ง 4 ประเภทนี้ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีสันนิษฐานว่า เป็นเครื่องดนตรีที่เกิดขึ้นเป็นกลุ่มแรก เนื่องจากมีหลักการในการกำเนิดเสียงได้ง่าย ที่สุด โดยอาศัยการสั่นสะเทือนของวัตถุที่กระทบเข้าหากัน อาจจะมีที่มาจากการเล่น เกราะเคาะไม้แล้วพัฒนาขึ้นมาเป็นเครื่องดนตรีในที่สุด เป็นกลุ่มเครื่องดนตรีที่มีจำนวน มากประกอบด้วยเครื่องตีประเภทไม้ ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม เครื่องตีประเภท โลหะ ได้แก่ ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก และเครื่องตี ประเภทขึงหนัง ได้แก่ ตะโพน กลองทัด กลองแขก กลองสองหน้า โทน รำมะนา กลอง ตึก เป็นกลุ่มเครื่องดนตรีสำคัญที่บรรเลงอยู่ในวงดนตรีไทยประเภทวงปี่พาทย์ ได้แก่ วง

ปี่พาทย์ไม้แข็ง วงปี่พาทย์ไม้ نرم วงปี่พาทย์นางหงส์ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ วงปี่พาทย์มอญ บทบาทหน้าที่และความสำคัญในวัฒนธรรมดนตรีมีหลากหลายการใช้งาน ได้แก่ บทบาทการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งพิธีกรรมของราชสุริย และพระราชพิธี บทบาทในการบรรเลงเพื่อความบันเทิง ได้แก่ การบรรเลงประชัน การบรรเลงประกอบการแสดงต่าง ๆ เช่น โขน ละคร

ดังที่กล่าวมาแล้ว ภูมิปัญญาเชิงช่างจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในวัฒนธรรมดนตรีไทยของชาติ แต่ด้วยการสืบทอดภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย เป็นลักษณะการถ่ายทอดกันแบบปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่น ภายในครอบครัวหรือชุมชน ประกอบกับในปัจจุบันที่กระแสอารยธรรมและเทคโนโลยีตะวันตกถาโถมเข้ามาในสังคมไทย เกิดความนิยมดนตรีต่างวัฒนธรรมทำให้ดนตรีไทยเสื่อมความนิยมลง เมื่อการบรรเลงดนตรีไทยลดน้อยลง งานช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันจึงได้รับผลกระทบเป็นเงาตามตัว ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยหลายประเภทจึงอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครเล็งเห็นความสำคัญของการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทย จึงมุ่งดำเนินการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี โดยเลือกศึกษาวิธีการผลิตเครื่องดนตรีประเภทตี 3 ชั้นจากเครื่องดนตรีประเภทตี 3 ประเภท โดยเลือกจากเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญ มีลักษณะที่เป็นตัวแทนของประเภทเครื่องดนตรี 3 ประเภท คือ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ และตะโพนไทย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการสังเคราะห์องค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยมาตรฐาน ปรากฏหลักฐานพัฒนาการของเครื่องดนตรี รูปแบบวงดนตรีและบทเพลงหลายประเภท มีการกระจายตัวของช่างภูมิปัญญาเครื่องดนตรีไทย ที่ได้รับการยอมรับด้านคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของนักดนตรีไทยกลุ่มเครื่องตีอยู่ในหลายจังหวัด อาทิ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง นครนายก เพชรบูรณ์ มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาวัฒนธรรมดนตรีไทยให้เกิดความเข้มแข็ง สร้างระบบการฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาสู่ชนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน ยกย่องวิชาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยให้เป็นความภาคภูมิใจและรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชนพื้นถิ่น อีกทั้งร่วมผลักดันให้ทุนทางวัฒนธรรมช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยสามารถเป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชน

พื้นถิ่น เมือง และประเทศ นอกจากนี้เป็นการส่งเสริมให้เกิดการสร้างอาชีพ สอดคล้องกับการดำเนินงานของสถาบันช่างศิลป์ท้องถิ่น ที่มุ่งขับเคลื่อนการศึกษาวิจัยด้านช่างศิลป์ท้องถิ่น งานทางภูมิปัญญา ครอบคลุมองค์ความรู้และงานวิจัยได้แก่ งานพุทธศิลป์และจิตรกรรมไทย งานไม้ งานเซรามิก งานผ้าทอ งานเครื่องดนตรีไทย งานเครื่องประดับทอง เงิน งานเครื่องจักสาน และรวมถึงงานของใช้และของเล่นในชีวิตประจำวัน ตามนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ที่ได้จัดตั้งวิทยาลัยสถานด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย (Thailand Academy of Social Science Humanities and Arts : TASSHA) หรือ “ธัชชา” เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ เพื่อศึกษาวิจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมของชาติให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในมิติของการต่อยอดการอนุรักษ์ อีกทั้งเป็นการสร้างสมดุลขององค์ความรู้ การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 ให้ครบทุกศาสตร์อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสำรวจข้อมูลช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีในพื้นที่ภาคกลางอย่างเป็นระบบ
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีจากช่างภูมิปัญญาเครื่องดนตรีไทยภาคกลาง
3. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยสู่สังคม เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เชิงเศรษฐกิจและสังคม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. มีคลังข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) พื้นที่ภาคกลางในรูปแบบข้อมูล ภาพประกอบ และแผนที่ทางวัฒนธรรม
2. มีคลังข้อมูลด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) ในรูปแบบข้อมูล/ภาพประกอบ
3. เกิดการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาวิชาชีพช่างศิลป์ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) มีขอบเขตการดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาและการผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี 3 ชนิด คือ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ และตะโพนไทย เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วิชาการ งานวิจัย การสัมภาษณ์ และการสังเกตกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีในเขตพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยมาตรฐานปรากฏหลักฐานพัฒนาการของเครื่องดนตรี รูปแบบวงดนตรีและบทเพลงหลายประเภท มีการกระจายตัวของช่างภูมิปัญญาเครื่องดนตรีไทยที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มนักดนตรีไทย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

เริ่มการดำเนินโครงการวันที่ 1 เมษายน 2565 และสิ้นสุดโครงการวันที่ 31 มีนาคม 2566

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีผู้ทำการศึกษาไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวความคิดในการทำวิจัย ได้แก่ 1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย เพื่อการเข้าใจลักษณะพื้นฐานของภูมิปัญญาไทยที่มีผลต่อการผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี และความตระหนักถึงความสำคัญของเครื่องดนตรีไทยในทัศนคติวัฒนธรรมไทย 2. ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ช่วยให้ทราบถึงกระบวนการสืบทอดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องดนตรี 3. แนวคิดการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญา เพื่อช่วยในการสร้างแผนผังแนวคิดการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องดนตรีไทย และการบริหารจัดการและส่งเสริมภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทย 4. ข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี (ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพนไทย) และ 5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 กำหนดพื้นที่และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยการศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) ดังนี้

2.1 พื้นที่วิจัย ได้แก่ พื้นที่ภาคกลาง โดยสำรวจข้อมูลช่างศิลป์ท้องถิ่น การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี จากฐานข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในเอกสารวิชาการต่าง ๆ ร่วมกับการใช้วิธีการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) ในการสืบค้นข้อมูลช่างในจังหวัดต่าง ๆ

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี 3 ชนิด คือ ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงใหญ่ และตะโพนไทย

2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ลูกศิษย์ของผู้ให้ข้อมูล นักดนตรีไทยทั่วไปและผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยดังนี้

3.1 สร้างแบบวิเคราะห์เอกสาร บทความและสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ได้คุณภาพ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยได้

3.2 สร้างแบบเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยช่างศิลป์ท้องถิ่น สำหรับใช้บันทึกข้อมูลด้านประวัติส่วนตัว ประวัติการประกอบอาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย กระบวนการในการสร้างสรรค์งานช่าง จุดเด่นและอัตลักษณ์ของการสร้างสรรค์ชิ้นงาน คติ ความเชื่อ หลักการ จรรยาบรรณของช่างศิลป์ การสืบทอดองค์ความรู้ช่างศิลป์ สถานภาพและความเสี่ยงต่อการคงอยู่ของงานช่างศิลป์

3.3 สร้างแบบบันทึกภาคสนาม

ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

4.1 รวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากเอกสาร บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชีวประวัติ ผลงาน และการสังเกตกระบวนการผลิตเครื่องดนตรีไทย (ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพนไทย) จากช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์

4.2 นำแบบบันทึกภาคสนามบันทึกและเก็บข้อมูลการสำรวจ ร่วมกับการบันทึกเสียง ภาพถ่าย และภาพเคลื่อนไหวด้านประวัติ ผลงานและกระบวนการผลิตเครื่องดนตรีไทย

4.3 นำข้อมูลทั้งหมดมาจัดกลุ่มข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
ขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ใช้การตีความสร้างข้อสรุปและนำเสนอเป็นความเรียง และข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ภาพและตารางประกอบการอธิบาย

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อดังนี้

1. เพื่อศึกษาสำรวจข้อมูลช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีในพื้นที่ภาคกลางอย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก พบความหลากหลายทางด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทยหลากหลายชนิด นำข้อมูลมาจัดกระทำและนำเสนอด้วยการระบุตำแหน่งเป็นแผนที่ทางวัฒนธรรมช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีภาคกลาง ดังภาพแสดงตำแหน่งเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งที่อยู่ช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยภาคกลาง
ที่มา : สถาบันช่างศิลป์, 2566

โดยข้อมูลช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี 3 ชนิดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ และตะโพนไทย ในพื้นที่ภาคกลางมีช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี (ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพนไทย) กระจายอยู่ในหลายจังหวัด อาทิ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นครปฐม พระนครศรีอยุธยา เพชรบูรณ์ นครนายก อ่างทอง และสมุทรสาคร เป็นต้น การดำเนินงานช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยส่วนใหญ่เป็นลักษณะธุรกิจครอบครัวที่มีการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทยและการบริหารงานจากรุ่นสู่รุ่น

2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีจากช่างภูมิปัญญาเครื่องดนตรีไทยภาคกลาง

จากการศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี 3 ชนิด จากการสุ่มเลือกช่างภูมิปัญญาที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 3 ท่าน

คือ 1) ช่างละม้าย อาจมั่งกร ช่างศิลป์ท้องถิ่น การผลิตผืนระนาดเอก จ.เพชรบูรณ์
2) ช่างสุวรรณภูมิ โปธิปิน ช่างศิลป์ท้องถิ่น การผลิตตะโพนไทย จ.อ่างทอง 3) ช่างสมบัติ
บุญจันทร์ ช่างศิลป์ท้องถิ่น การผลิตฆ้องหล่อ จ.นครนายก พบว่า ในการทำงานช่างผลิต
เครื่องดนตรีไทยของช่างทั้ง 3 ท่าน ได้อุทิศตนในการมอบองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา
การผลิตเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีให้กับผู้ที่สนใจเพื่อให้องค์ความรู้ด้านการผลิต
เครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีถูกรวบรวมและบันทึกอย่างเป็นระบบ มีการเผยแพร่
ในเชิงวิชาการเพื่อการสืบสานโดยสถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่จะช่วยอนุรักษ์ สืบสาน
และพัฒนาองค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทตีของช่างทั้ง 3 ท่าน เกิดจาก
การเรียนรู้และสั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของ
นักดนตรีไทยโดยทั่วไป และมีการพัฒนากระบวนการผลิตของตนเองเพื่อตอบสนอง
ความต้องการของลูกค้าเสมอ กระบวนการผลิตเครื่องดนตรีประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ
3 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นตอนการคัดเลือกและเตรียมวัสดุอุปกรณ์

การคัดเลือกวัสดุในการผลิตเครื่องดนตรี เป็นขั้นตอนสำคัญใน
เบื้องต้นเนื่องจากวัสดุที่มีคุณภาพมีความสำคัญและจะสัมพันธ์กับกระบวนการผลิต
และคุณภาพของเครื่องดนตรีที่ดี ช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยจะแต่ละท่านจะใช้วัสดุที่มี
คุณภาพในการผลิตเครื่องดนตรีของตนเอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรี
ตลอดจนความทนทานด้วย

การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตให้มีความพร้อมจะทำให้
กระบวนการผลิตมีความราบรื่น และสามารถผลิตเครื่องดนตรีได้ตามระยะเวลาที่
กำหนดและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของชิ้นงาน เช่น การผลิตฆ้องวงใหญ่ด้วยการหล่อที่ต้องมี
การจัดเตรียมเข้าหล่อหรือแม่พิมพ์ให้เป็นที่เรียบร้อยก่อนที่จะหลอมโลหะและเทโลหะ
ลงในแม่พิมพ์ มีการจัดลำดับขั้นตอนแต่ละขั้นตอนให้สัมพันธ์กัน การใช้เครื่องมือต่าง ๆ
ช่างผู้ผลิตต้องเรียนรู้และใช้ด้วยความชำนาญ

2) ขั้นตอนการผลิต

กระบวนการผลิตเครื่องดนตรีไทยชนิดต่าง ๆ นั้น แต่ละขั้นตอน
มีความสำคัญที่จะทำให้เครื่องดนตรีไทยออกมาได้สัดส่วนและมีคุณภาพเสียงที่ดีตาม
คุณลักษณะของเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ

สิ่งสำคัญในกระบวนการผลิตเครื่องดนตรีไทยคือ “กระสวน” หรือ Pattern เป็นแบบตัวอย่างสำหรับสร้างหรือทำเครื่องดนตรีจริง ช่างบางท่านมีกระสวนที่ได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น บางท่านมีการพัฒนาขึ้นเป็นอัตลักษณ์ของตนเองจนเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนักดนตรีไทยที่บรรเลงเครื่องดนตรีไทยชนิดนั้น ๆ การพัฒนารูปแบบของกระสวนเกิดจากความชำนาญในการผลิตและพัฒนาปรับปรุงคุณภาพงานของตนเพื่อให้เกิดคุณภาพของชิ้นงานตามความต้องการของลูกค้า และเป็นสัญลักษณ์ในการสร้างชิ้นงานให้นักดนตรีทั่วไปทราบถึงแหล่งที่มาของเครื่องดนตรี

3) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ

เมื่อผ่านขั้นตอนการผลิตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องดนตรีเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง เพื่อให้ได้คุณภาพทั้งทางด้านกายภาพและเสียง ช่างผู้ผลิตจะทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องดนตรีก่อนนำส่งให้ลูกค้า ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่คือนักดนตรีไทยที่ให้ความสำคัญทั้งทางด้านกายภาพ สดส่วน และคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรี ดังนั้นการให้ความสำคัญกับคุณภาพของเครื่องดนตรีจะทำให้ช่างเป็นที่ยอมรับของนักดนตรีไทยทั่วไป

สรุปได้ว่า เครื่องดนตรีไทยที่มีคุณภาพนั้น เกิดจากการคัดเลือกและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่มีต้นทุนการผลิต มีความสำคัญต่อลักษณะทางกายภาพและคุณภาพเสียง เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้โดยเฉพาะกลุ่มนักดนตรีไทยทั่วไป ช่างจึงต้องมีความชำนาญในทั้งกระบวนการผลิตและการพัฒนาผลงานเพื่อสร้างเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพและมีความเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง

3. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยสู่สังคม เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เชิงเศรษฐกิจและสังคม

เพื่อให้ผลการวิจัยเรื่องการศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) เกิดประโยชน์ต่อสังคม มีการอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในอนาคต ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี 3 ชนิด (ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่และตะโพนไทย) ขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพนักดนตรีไทยและผู้สนใจทั่วไปให้ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยและมีความรู้ความสามารถในการผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีได้จริง สามารถนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้ต่อไป และจัดให้มีเวทีนำเสนอผลงานการผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี เสนอแนะอุปสรรคและปัญหา รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรม

ผลการจัดโครงการขยายผลการวิจัยเรื่องการศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) พบว่า ผู้เข้าโครงการการขยายผลการวิจัยสู่สังคมมีความสนใจศึกษาภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องดนตรีไทยมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิตเครื่องดนตรีไทยแต่ละชนิดเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ในด้านผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ผู้เข้าอบรมสามารถผลิตเครื่องดนตรีไทยได้ภายใต้การควบคุมของช่างภูมิปัญญา แต่อย่างไรก็ดี คุณภาพของชิ้นงานจำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจึงจะสามารถประสบความสำเร็จในอาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยได้ในอนาคต และผลจากการจัดเวทีนำเสนอผลงานการผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีเพื่อเสนอแนะปัญหา อุปสรรคและประเมินผลการจัดกิจกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการฯ แยกเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาและอุปสรรค

1) การศึกษาภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา ความรัก และประสบการณ์ในการฝึกฝนเพื่อประสบความสำเร็จในวิชาชีพ ดังนั้นผู้ที่มีความสนใจและมีใจรักในวิชาชีพนี้อย่างจริงจังจึงอาจจะมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของผู้สนใจประกอบวิชาชีพนักดนตรีไทย

2) การผลิตเครื่องดนตรีต้องใช้การลงทุนกับวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือหลายอย่าง บางอย่างมีราคาสูง ต้องอาศัยการลงทุนเพื่อให้สามารถผลิตเครื่องดนตรีได้จำนวนมาก เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อและรายได้ในการเลี้ยงชีพ

3) ในการผลิตเครื่องดนตรีไทยจำเป็นต้องมีสถานที่และสภาพแวดล้อมในการผลิตที่เหมาะสม เช่น การผลิตฆ้องวงใหญ่ซึ่งกระบวนการผลิตสำคัญคือการหลอมและหล่อโลหะ จำเป็นต้องมีพื้นที่ในการสร้างโรงหล่อและจำเป็นต้องขออนุญาตจากภาครัฐเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งในการตัดสินใจประกอบวิชาชีพช่างผลิตฆ้องวง เป็นต้น

4) ในปัจจุบันผู้ที่มีความรู้และความสามารถทางด้านภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทย ขาดหน่วยงานรองรับให้มีอาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยได้อย่างยั่งยืน

5) สภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมส่งผลต่อความนิยมดนตรีไทยในปัจจุบัน ทำให้กิจกรรมทางดนตรีไทยน้อยลง ส่งผลต่อจำนวนการผลิตเครื่องดนตรีไทยและเชื่อมโยงกับรายได้ในการหาเลี้ยงชีพ

6) ในด้านองค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยนั้น ขาดศูนย์กลางของแหล่งข้อมูลที่สามารถให้ความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ การศึกษาหาความรู้ด้าน

การผลิตเครื่องดนตรีไทยจึงจำเป็นต้องเดินทางไปเรียนรู้ในแหล่งผลิต บางแห่งมีระยะทางไกล อาจไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคใหม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์

ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านดนตรีไทยจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจัง สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมหลายแขนงให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่

2) เพิ่มการศึกษารวบรวมภูมิปัญญา ส่งเสริมและยกย่องช่างภูมิปัญญาให้เป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับชุมชน จังหวัดและประเทศ

3) มีการเผยแพร่องค์ความรู้ในการผลิตเครื่องดนตรีไทยผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เพื่อให้เข้าถึงง่าย เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

4) มีการบรรจุองค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยในหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาศิลปดนตรีไทยในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้ที่เรียนวิชาศิลปดนตรีไทยซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความคุ้นชินและเข้าใจเรื่องระบบเสียงดนตรีไทย ได้เป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทย นำไปสู่ความตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยและเรียนรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยในที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี)” เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานของสถาบันช่างศิลป์ท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการศึกษาวิจัยด้านช่างศิลป์ท้องถิ่น งานทางภูมิปัญญา ครอบคลุมองค์ความรู้และงานวิจัยต่าง ๆ ตามนโยบายขับเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จากการศึกษาด้านชีวประวัติ ด้านทัศนคติ ด้านการดำเนินงาน ด้านองค์ความรู้การผลิตเครื่องดนตรีไทยตลอดจนสถานภาพการประกอบอาชีพช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย จากช่างภูมิปัญญาพบว่า องค์ความรู้ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยของช่างแต่ละคนนั้น เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านกระบวนการฝึกฝนและทดลองถึงขั้นแตกฉานจนเป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักดนตรีไทยทั่วไป องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้นมีการพัฒนาไปตามยุคสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาทางเทคโนโลยี ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญา” ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 9) โดยสรุปว่า “ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่ง

สมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรร ปรงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย”

ลักษณะของการสืบสานและการดำเนินกิจการการผลิตเครื่องดนตรีไทยของช่างส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดเล็กที่สร้างรายได้เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ในขณะที่บางรายยึดเป็นเพียงอาชีพเสริมเนื่องจากสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ความนิยมดนตรีไทยในสังคมลดน้อยลง การผลิตและจำหน่ายเครื่องดนตรีไทยเพียงอย่างเดียวอาจทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในปัจจุบัน เนื่องจากปริมาณการผลิตเครื่องดนตรีไทยนั้นมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมด้านดนตรีไทยในสังคมด้วยส่วนหนึ่ง หากศิลปะด้านดนตรีไทยได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและหรือเอกชนอย่างจริงจัง จะมีส่วนช่วยให้วงการผลิตและการซื้อขายเครื่องดนตรีเกิดความสมดุล ช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีไทยยังสามารถยึดอาชีพการผลิตเครื่องดนตรีไทยและส่งต่อความรู้ให้แก่คนรุ่นหลังให้สามารถใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีเลี้ยงชีพได้ต่อไป ดังที่ วิมล คำศรี (2554, ออนไลน์) ได้เสนอแนวทางในการสืบสานภูมิปัญญาในรูปแบบของการสนธิกำลังว่า “ความสำเร็จของการสืบสานภูมิปัญญาในลักษณะนี้ กลุ่มบุคคลจะต้องมีกัลยาณมิตรต่อกันในการประสานแผน ประสานงานและประสานใจในการร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมสำคัญ ๆ เช่น การศึกษาสำรวจ การสร้างความเข้าใจร่วม การประชาสัมพันธ์ (ผลงาน, ภูมิปัญญา) การตั้งกลุ่มสนใจ การจัดกิจกรรมเสริม การให้ความร่วมมือและการใช้ประโยชน์ร่วม เป็นต้น”

การจัดการองค์ความรู้และการแบ่งปันความรู้ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยเพื่อส่งต่อไปสู่รุ่น เนื่องจากภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนหรือความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) ซึ่งสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช) (2553 : ออนไลน์) ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางคนจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม การจัดการความรู้ซ่อนเร้นจะเน้นไปที่การจัดเวทีเพื่อให้มีการแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ต่อไป”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การผลิตเครื่องดนตรีไทยเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญ ช่วยสนับสนุนความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยให้คงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื่องจากเครื่องดนตรีเป็นจุดเริ่มต้นของเสียงที่มีคุณภาพก่อนจะถูกตกแต่งด้วยกลวิธีการบรรเลงที่มีเอกลักษณ์ จำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาให้คงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่อไป

2. ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่สนใจศึกษาด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทย สามารถสร้างอาชีพและรายได้ด้วยภูมิปัญญาไทย

3. การศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (ประเภทเครื่องตี) จะเป็นประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทยและเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับการซ่อมและสร้างเครื่องดนตรีไทยให้แก่คนดนตรีไทย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่นเพื่ออนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทยต่อไป

2. ควรมีการวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่นเพื่ออนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผลิตเครื่องดนตรีไทยต่อไป

บรรณานุกรม

พิณทิพย์ ขาวปลั่ง และคณะ. (2564). การพัฒนาหลักสูตรช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย (เครื่องเป่า) จ.นนทบุรี. รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันช่างศิลป์ท้องถิ่น งบประมาณของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2564.

วิมล คำศรี. (2554). การสืบสานภูมิปัญญาไทย คลังข้อมูลดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/handle/123456789/311>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2565].

- สถาบันช่างศิลป์. (2566). **แผนที่ช่างผลิตเครื่องดนตรีไทยในภาคกลาง**. นิทรรศการ “อภิวัดนมรดกไทย” โดย “ธัชชา” จัดแสดงในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2566 (Thailand Research Expo 2023) ครั้งที่ 18 เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2566 ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1 ภาคเหนือ**. กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). “เหตุการณ์เล่าเรื่อง : วิทยสถานด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย.” **อนุสารอุดมศึกษา**. 47(513), 12 – 14.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2553). **ความรู้ที่ชัดแจ้งและความรู้ซ่อนเร้น**. [ออนไลน์] ได้จาก:https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/explicit-tacit-knowledge/. [สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2565].